

ANILARDA MUDANYA ATEŞKES ANTLAŞMASI

Türkan BAŞYİĞİT*

Özet

Mudanya Ateşkes Antlaşması, Türkiye ve İtilaf güçleri arasında 12 Ekim 1922'de imzalanmıştır. Yunanistan ise, 14 Ekim'de ateşkese razı oldu. Ateşkes antlaşmasının hükümlerine göre Yunanistan'ın işgali altında bulunan İstanbul ve Çanakkale boğazlarından Meriç nehri ve Edirne'ye kadarki Doğu Trakya'nın Türk egemenliğine bırakılması kabul edildi. Taraflar arasındaki son uzlaşmaya ise Lozan Konferansı'nda varıldı. Kasım 1922'den Temmuz 1923'e kadar devam eden Lozan Konferansı sonunda, Sevr Antlaşması'nı tanımayan Mustafa Kemal önderliğindeki Türkiye'nin yeni hükümeti Lozan Antlaşmasını imzaladı.

Gerçekleri anlamının bir diğer yolu da anılar ve yaşam öykülerine bakmaktır. Bu çalışmada Mudanya Ateşkes Antlaşması'yla ilgili o dönemi yaşayanların anıları, hissettikleri ve yaşananlar üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Mustafa Kemal Atatürk, Mudanya, Lozan Konferansı, General Harrington, İsmet İnönü.*

ARMISTICE OF MUDANYA AGREEMENT IN THE MEMOIRS

Abstract

The Armistice of Mudanya was an agreement between Turkey and the Entente Power on 12 October 1922. Greece acceded to the armistice on 14 October. Under the terms agreed eastern Thrace as far as the Maritsa River and Adrianople were handed by Greece to Turkey and Turkish sovereignty over Istanbul and the Straits at Chanak was recognized. The final settlement between the parties was worked out at the Conference of Lausanne. The Conference of Lausanne was a 1922–23 peace conference held in Lausanne, in order to write a new treaty with Turkey, which, under the new government of Kemal Pasha, did not recognise the Treaty of Sevres. Besides, The Armistice of Mudanya Agreement invalidated to The Armistice of Mondros and Treaty of Sevres.

The other way of to understand truth is to look memories and autobiographies. In the paper it will be examined in the memories of living people related with Armistice of Mudanya Agreement.

Key Words: *Mustafa Kemal Atatürk, Armistice of Mudanya, Conference of Lausanne, General Harrington, İsmet İnönü.*

* Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (turkanbasyigit@deu.edu.tr).

Türk Kurtuluş Savaşı, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde emperyalizme karşı yapılmış ilk bağımsızlık mücadelesidir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Doğu Sorunu'nu kendi istediği gibi çözenin mutluluğu içinde İngiltere, Osmanlı Devleti'ne Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalatıyordu. Mondros Ateşkes Antlaşması'nı izleyen süreç bir ülkenin hukuk kuralları içerisinde işgalinin hikâyesidir. Ve Türk Milleti Mustafa Kemal'in önderliğinde yaptığı direniş ile Sevr Antlaşması'nı yırtıp dünyaya Lozan Antlaşması'nı imzalatacaktır. Anadolu'daki milli direnişin askeri zaferinin sonuçlandırıldığı Mondros Antlaşması'nı yırtan belge hiç kuşkusuz Mudanya Ateşkes Antlaşması'dır.

Osmanlı büyükelçisi Galip Kemali Söylemezoğlu, 1920 yılında Roma'da yayınladığı *"Yok Edilmek İstenen Millet"* kitabında *"Dünya tarihinin en korkunç sosyal ve siyasi cinayeti 10 Ağustos 1920'de, adalet, insanlık ve bundan sonra sözde milletlerin yaşamına ve ilişkilerine hâkim olacak çok kutsal ilkeler adına işlendi. Doğu'nun en asil ve kahraman milletlerinden biri olan ve mevcut olduğu gündün beri bir yaşamış bulunan Türk milleti ani bir hoyratlıkla siyasi özgürlüğünü ve milli istiklalini kaybetti"*¹ cümleleriyle Sevr Antlaşması'nın amacını tüm Avrupa ve Amerika'ya duyurmak istedi. Ancak, Damat Ferit Paşa Hükümeti tarafından görevden alındı. Ancak bu milleti yok etmek diplomatik masalarda imzalanan antlaşmalarla gerçekleştirilecek kolaylıkta değildi. Halide Edip'in romanının başlığı aslında gerçekten dönemi tanımlıyordu: *"Türk'ün ateşle imtihanı"* bu imtihan Türklerin olduğu kadar dünyanın da kaderini değiştirecektir. Kurtuluş Savaşı Mustafa Kemal'in önderliğinde başarıya ulaşacaktır.

Kurtuluş Savaşı sürerken Yunan ordusu Türk ordusuna göre daha iyi durumda olmasına rağmen zaferi Türk tarafının kazanacağını M.V. Firunze SFSC'sinin Türkiye'deki tam yetkili temsilcisi S.İ.Aralov'la bir konuşmasında *"Yunanlıların teknik üstünlüklerine karşın, zafer Türk ordusunundur"* demişti². Beklide erken bir dönemde önemli bir tespit yapıyordu. Frunze, bir halkın ölüm kalım mücadelesini ve liderlerine inancını fark etmişti.

Büyük Taaruz'un başarıyla sonuçlanması tüm ülkede büyük sevinç gösterilerine sahne olmuştu. Ülkenin çeşitli yerlerinde mitingler yapıyordu. Fransız diplomatik temsilcisinin Fransa Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği telgrafta şöyle deniliyordu: *"Durum kritiktir. İstanbul, sınır dışına çıkmak için bir an önce pasaport verilmesini bekleyen yabancı uyruklularla doldu. Kentte son derece etkin bir ajütasyon yürütülüyor. Bu ajütasyonun sonuçları gitgide tehlikeli bir noktaya varmakta. Bir katliam söz konusu olabilir. Düzeni sağlamak olanaksızlaşıyor. Bir an önce karar almak gerekiyor."* İstanbul'daki işgal birlikleri başkomutanı General Harrington, *"düzen ve sükûneti"* sağlama bahanesiyle gösteri ve mitingleri yasakladı. Fakat general halkın zaferini kutlamasına engel olacak güçte değildi Zafer şerefine düzenlenen halk gösterilerine katılanların sayısı 150.000 kişiyi bulmuştu. Zaferin kazanılmasının ardından Ankara'daki kutlamaları gören ressam E.Lansera: *"Tüm akşamı Kemal Paşa'nın portresini taşıyan bir zafer takımın kurulduğu"*

¹ Galip Kemali Söylemezoğlu, *"Yok Edilmek İstenen Millet"*, *Cumhuriyet Aydınlanma Dizisi*, İstanbul, 2001, s.7.

² A. M. Şamsutdinov, *Mondrostan Lozan'a Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi 1918-1923*, Çev. Atal Behramoğlu, Doğan Kitap, 2.baskı, 1999, s.283.

milis alanında geçirdim. Askeri birliklerin silabsız yürüyüşü, meşale alayı ve sanırım, oracıkta oluşuveren danslarla kutlandı zafer.” demiştir.

Zaferin kazanılmasının ardından yeni bir süreç başlıyordu. Cephelerde kazanılan başarının şimdi diplomasi alanında gerçekleşmesi gerekiyordu. Çünkü Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'nda cephede kaybettiğinden daha fazlasını Mondros ve ardından imzaladığı Sevr Antlaşmalarıyla masada kaybetmişti. TBMM Hükümeti'nin Batılı ülkelerle başlatacağı barış görüşmelerinde iki önemli konu vardı. Birincisi konferansta Türk tarafını kimin temsil edeceği konusuydu. Bir diğer konu ise Doğu Trakya'nın Edirne şehri de dâhil olmak üzere Meriç nehrine kadar tahliyesi ile TBMM Hükümeti'ne teslimini gerçekleştirmektir. Bu iki konu dönemi yaşamış kişilerin anılarına şöyle yansımaktadır:

Mudanya' da ki barış görüşmelerine kimin katılacağı konusu önem taşıyordu. Yusuf Kemal Bey o günleri şöyle anlatır: *“İcra Vekilleri Reisi Rauf Bey'le Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey İzmir'e gitsinler, Başkumandanın yanında bulunsunlar” diye Büyük Millet Meclisi'nin verdiği karar üzerine İzmir'e gittik. Bana her gün pansuman yapıyordu. Onun için kayın biraderim Orban'ı yanıma almıştum. İzmir'de ezjimle Mudanya Mütarekesi hazırlıklarını yaptık. Başkumandan Paşa mütareke konferansına murabhas olarak İsmet Paşa'yı gönderecekmış. Bana sordular: Ben “Zamanında İstanbul'da Harbiye Nezareti Müsteşarı olan Kaymakam veya Miralay İsmet Bey'i Mondros Mütarekesi'ni müteakip Babiâli'de toplanan İstihzaratı Sulbiye Komisyonunda tanıdım. Bu işi görebilir.” cevabını verdim.”³*

Nutuk'ta Atatürk Mudanya görüşmelerini ve İsmet Paşa'yı görevlendirmesini şöyle anlatmaktadır: *“29 Eylül 1922 tarihinde bu notaya verdiğim kısa bir cevapta, Mudanya Konferansı'nı kabul ettiğimi bildirdim. Fakat Meriç Nehri'ne kadar Trakya'nın derhal bize geri verilmesini istedim. 3 Ekim'de toplanması uygun olacağını söylediğim Mudanya Konferansı'na, başkomutanlık adına olağanüstü yetkiyle Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa'yı delege tayin ettiğimi bildirdim. Bu notaya Hükümetçe de 4 Ekim 1922 tarihli geniş bir cevap verildi. Bu cevapta konferans yeri olarak İzmir teklif edildi. Boğazlar meselesi dolayısıyla, Rusya, Ukrayna ve Gürcistan Cumhuriyetlerinin de çağırılması istendi ve diğer meseleler hakkındaki görüşlerimizi de ana hatlarıyla bildirildi.”⁴*

15 Eylül'de Loyd George yayınladığı bildiri ile dominyonlarından ve Avrupalı devletlerden boğazların korunması için takviye asker istiyordu.

“Kemalist kuvvetlerin İstanbul ve Çanakkale'ye yaklaşması ve Ankara Hükümeti tarafından ileri sürülen metalip şayet kabul edilecek olursa en aşağı son harpte Türkiye üzerine kazanılmış olan zaferin bütün semerelerinin kaybını tazammum eder. Avrupa'yı Asya'dan ayıran Ak ve Karadenizleri birleştiren derin tuzlu sızolu birinci derecede ehemmiyeti haiz cihan menfaatlerini, Avrupa menfaatlerini ve İngiliz menfaatlerini alakadar eder.”⁵

Lloyd George'un, Mudanya Anlaşması ile ilgili olarak, 16. Ekim 1922 de, yani anlaşmanın imzalanmasından beş gün sonra, Manchester'de, Reform Club'de verdiği

³ Yusuf Kemal Tengirşek, *Vatan Hizmetinde*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara, 1981, s.s.268-269.

⁴ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Yarım Elma yay., 2007, s.s.452-453.

⁵ Yusuf Hikmet Bayur, *Türkiye Devleti'nin Dış Siyaseti*, TTK yay., 2.baskı, Ankara, 1995, s.118.

seçim nutkunda söyledikleri Türk zaferinin İngiliz yönetiminde uyandırdığı etkiyi ortaya koymaktadır:

“Yunan yenilgisinden sonra durum çok tehlikeli idi. Türkler üzerimize yürüdüler. Fransızlar geri çekildiler. İtalyanlarda onlar gibi, hareket ettiler. Farz edelim ki biz de Fransızlar gibi yapsaydık, o zaman Kuva-yı Milliye Çanakkale’ye yerleşecek ve oradan atacakları son adım boğazları geçmek olacaktı. Eğer Mudanya Konferansı’nda bu isteğe muvafakat etmeseydiler, onları acaba yerlerinden kim çıkarabilirdi. Zannedirim hiç kimsel..

*Bundan başka Boğazı’nda hiç boşa gitmeyecek bir manzara husule gelecekti. Türk milliyetçileri İstanbul’a gelecekti. Bundan meydana gelecek olayları düşünmek bile korkunçtur. Diğer mezihyetlerden sarfınazar ediyorum. Ama Türk gibi birinci sınıf savaşçı insanlara karşı, blif yapmayı tecrübe etmek iyi değildir. Bu oyun ancak korkaklara tatbik edilebilir. Türkler, işin ciddiyetini veya gerçekliğini derhal anlarlar...”*⁶ Çok doğru fakat geç kalınmış bir tespiti. Lloyd George bu konuşmasından üç gün sonraki seçimleri kaybetti.

Mustafa Kemal daha İzmir’deyken “*Milli Mücadelemizin bu safhası kapanmıştır. Şimdi ikinci safhasını açmamız lazım geliyor*” demişti. Bu yeni safha, barış antlaşmalarının ve burada izlenecek diplomasinin üzerine inşa edilecekti.

3 Ekim 1922’de bir ateşkes antlaşması imzalanması için düzenlenen konferans Mudanya’da başladı. Konferansa Türkiye adına, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, İtilaf Devletleri’nin yüksek komiserleri İngiliz Generali Harrington, Fransız Generali Charpy, İtalyan Generali Monbelli ve Yunanistan temsilcisi olarak da General Mazaraki katıldı⁷. Mudanya sokakları savaşın acı izlerini hala taşıyordu. İtalyan delegesi bu görüntü karşısında adeta bir itirafta bulunuyordu. “*Haydutlar... Buradan eşkıyalar geçmiş.*” İsmet Paşa, gelen heyetleri müzakerelerin yapılacağı binada karşıladı. Heyetler daha sonra konferansın yapılacağı yalının alt katındaki büyük salona geçtiler. Salonda iki büyük masa vardı. Biri İsmet Paşa ve Generaller diğeri ise kâtiplere ayrılmıştı.⁸ İsmet Paşa ev sahibi sıfatıyla hareket ederek generallere yer gösterdi. Böylece toplantıya kimin başkanlık edeceğini de ilan etmiş oldu.⁹

Görüşmelerin ağırlıklı olarak İsmet Paşa’nın ekibiyle Harrington’un ekibi arasında masa başında geçeceği daha ilk günden belliydi. İngilizler Türklerle masa başında oturmanın tedirginliğini yaşıyordu.¹⁰ Harrington tarafından Curzon’a gönderilen bir telgrafta bu durum şöyle aktarılıyordu. “*Bana öyle geliyor ki, gelecek barış konferansında Ankara’yı o temsil edecektir. Kendisi ile ilk tanıştığımda beni hiç etkilemedi. Kısa boyludur. Dikkati çeken bir yanı yoktur. Çok az konuşur, üstelikte bir kusuru, bazı hallerde bir üstünlüğü vardır. Sağırdır. Öyle sanıyorum ki 42 yaşlarındadır. Komutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı yapmıştır. Yunanlılara karşı yapılan son savaşta da Batı Orduları Kumandanı idi...*

⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Vatan Yolunda*, İletişim yay., İstanbul, 1999, s.176, Aynı konuşma; Ali Fuat Cebesoy, *Siyasi Hatıralar*, C.II (Lozan’dan Cumhuriyet’e), Temel yay., İstanbul, 2002, s.s.100–101.

⁷ Mudanya Antlaşması’nın gelişim sürecini gün gün ayrıntısıyla inceleyen özgün bir çalışma için bkz. İsmail Eyyüpoğlu, “*Mudanya Müitarekesi (Yapılan Teklifler, Görüşmeler Alınan Kararlar)*”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniv. AİİTE, Erzurum, 1998.

⁸ İsmail Eyyüpoğlu, *a.g.t.*, s.155.

⁹ Ali Naci Karacan, *Lozan*, Milliyet yay., İstanbul, 1971, s.35.

¹⁰ İsmail Eyyüpoğlu, *a.g.t.*, s.156.

Kuşku yoktur ki iyi bir generaldir. Ordunun kendisine güveni vardır. Yunanlıları bozguna uğratan planların hazırlanmasında pay sahibidir. Mustafa Kemal'in de çok yakın arkadaşdır. Şüphe yok ki, bir masada oturup kendisi ile yemek yenecek adam da değildir.”¹¹ Harrington bu ilk intibalarını konferans ilerledikçe değiştirecek ve İsmet Paşa hakkındaki kişisel değerlendirmelerinde oldukça saygılı bir tavır takınacaktı.

İsmet Paşa ise, General Harrington'un kabiliyetleri dolayısıyla diğerlerinin amiri pozisyonunda olduğunu; bunu, diğerlerinin de kabul ettiklerini belirterek; General Charpy'nin daha genç olduğunu, General Mombelli'nin ise, diğerlerine oranla yaşça daha geçkin bir insan olmakla beraber sakin bir görüntü verdiğini, General Charpy'nin görüşmelere kanlan diğer generallere nazaran, bize Fransa ile olan yakın ilişkilerimizden dolayı daha iyi ilişkiler kurabileceğini ümit ettiğini; buna karşılık, devletin aldığını tavrından ötürü kendilerine en uzak kişinin General Harrington olduğunu belirtiyordu.¹² Mudanya Konferansı tarafların bu yöndeki düşünceleri ile başladı ve günler içinde şekillenmeye başladı.

Yunanistan'ın 'Küçük Asya Harekâtı'nın başarısızlıkla sonuçlanması ülkede Kral Konstantin'e karşı bir askeri darbeyi de başlatmıştı. Mudanya'da görüşmelerin başladığı ilk gün görüşmelere Yunanistan katılmamıştı. Oysa cephede Yunanlılarla savaşmıştı. Bu bile Yunan ordusunun büyük devletler tarafından nasıl kullanıldığının somut bir göstergesiydi. İsmet Paşa ilk gün görüşmelerinde mütareke heyetine; *“Yunan heyeti nerede?”* diye sordu. *“Yoktur, gelmediler”* cevabını alması üzerine *“O halde biz bir neticeye varalım, Yunanlılar bunu kabul etmeye mecbur olacaklardır”* diyecek ve hiçbir itirazla karşılaşmayacaktır.¹³

General Mazaraki, Yunan askeri birliklerinin Meriç Nehri'nin sol kıyısına çekilmesi konusunda İsmet Paşa'nın isteğine karşı çıktı.. 5 Ekim'de çıkmaza giren görüşmelerde İtilaf Devletleri generalleri hükümetlerine danışmak için görüşmeleri kestiler. Ertesi gün Türk Hükümeti, Yunan askeri birlikleri Doğu Trakya'dan çekilmedikçe barış konferansına katılmayacaklarını İtilaf Hükümetleri'nin bilgisine sundu. Türk Heyeti içerisinde görev yapan Zat İşleri Müdürü Binbaşı Seyfettin Bey konferansta Türk Heyeti'nin eğer Trakya Bölgesi tahliye edilmezse yeniden çatışmaya başlayacağını vurgusunu yaptığı süreci hatıralarında şöyle anlatmaktadır:

“Müzakerelerin üçüncü günü, baş murabassamız İsmet Paşa, karşısındaki İtilaf Devletleri Delegationine:

Trakya ne zaman tahliye edilecek? diye sordu.

Harrington :- Sulhun imzasından sonra.

Mombelli :- Sulhun imzasından sonra ama hükümetime sorarım.

Charpy :- Hükümet'im herhangi bir zamanda tahliyeye muarız değildir, dedi.

İsmet Paşa, bu cevaplardan mutmain olmadığını belirten bir ifade ile:

¹¹ “Enver Ziya Karal'ın İsmet İnönü'nün 1.Ölüm Yıldönümü Anma Töreni Konuşması”, *Bellekten*, S.153 (Ocak 1975'ten ayrı basım), Ankara, 1975, s.18.

¹² İsmet İnönü, *Hatıralar*, II, (yay., haz. Sebahattin Selek), Bilgi yay., Ankara, 1987, s.28.

¹³ İsmet İnönü, *a.g.e.*, II, s.34.

—Biz Mudanya Konferansı toplanıncaya kadar ordularımızın harekâtını durdurmaya söz vermiştik. Bu gün üç gündür buradayız. Toplanıyoruz. Memleketimizin ne zaman tabliye edileceği henüz malum değildir. Binaenaleyh Türk ordusu serbestisi harekâtını iktisab etmiştir, deyince General Harington'un rengi attı.

—Ordularımız yürürse Müttefik askerleri ile benim askerlerimle karşılaşacaktır ve içtinab-ı gayr-ı kabil bir felaket yeniden vücut bulacaktır. Şimdiye kadar cihan-ı umumi efkârı sizin lehinizde idi, bu suretle tekrar aleyhimize dönecek.

İtalyan murabhası daha mülayim, Fransız murabhası ondan da müsait şekilde mütalalarda bulunarak cevap verdiler.

İsmet Paşa Fransızca söylüyor, İngiliz kaymakamı da Harington'a tercüme ediyordu.

—Hepsini tam bir sükûn ve vakarla dinledikten sonra yine istifini bozmadan şöyle konuştu:

—Siz generaller, muzaffer bir ordunun heyecanını durdurmaktaki manayı anlarsınız. Türk Milleti ordusunu, vatanını düşman ayağı altından kurtarmaya memur ettiği kara gündür, burada toplanıyoruz, fakat hala memleketimizin ne zaman tabliye edileceği malum değildir. Yurdunu düşmandan kurtarmaya memur bir orduyu umumi cihan efkârı elbette mesul addedemez.

Salona derin bir sessizlik çöktü. İsmet Paşa, Harington'un ricası üzerine Müttefik generalleri, baş başa bırakmak üzere maiyeti ile birlikte salondan çıkar. Birkaç dakika sonra biz tekrar salona davet ettiler. ...Buna göre; Türk Ordusu 24 saat daha sabretsin, harekete geçmesin ve bu esnada Harington' da Hükmümetinden sorup talimat alacaktır".¹⁴

İsmet Paşa'nın hatıralarında bu süreç şöyle anlatılmaktadır: "Patlamaya mahal vermeden bir defa sulh konferansına gidecek hale gelmeye bakıyordum. Zaman zaman konferansa gergin bir hava hâkim oluyordu. Ben itiraz ettikçe, direndikçe, İngiliz murabhası; İngiltere'nin kuvvetinden bahsederek nazikâne bir surette tehdit edası almaya başladı. İngiltere'nin bu kadar donanması, bu kadar hava kuvvetleri, şöyle müttefikleri var diyordu."¹⁵ İngiltere bir yandan gövde gösterisinde bulunarak Türk heyetini köşeye sıkıştırmak ve bu kibar tehdit ile istediklerini yaptırmayı hedefliyordu. Ancak bu konudaki yaptığı çalışmalarda başarısız olacaktı. Harrington bunu daha sonra yazdığı hatıralarında açık yüreklilikle ifade edecekti:

"Sorunlar altı noktada düğümlenmişti. Bütünü ile siyasal içerikli ilk iki noktayı kazandım. Çok önemli olduklarını sanmıyorum. Daha sonraki, Çanakkale çevresinde istediğim bölge idi. Çanakkale'de 25 millik bir alanla ilgili idi. Benim talimatım bunu elde tutmaktı ki, İsmet Paşa bunu kesinlikle onaylamayacağını söylüyordu. Sabne hala gözümün önündedir. Yalnız bir gaz lambasının aydınlattığı o karanlık oda. İsmet Paşa'nın Kurmay Başkanı'nı şimdi bile görür gibiyim. Gözlerini hiç benden ayırmıyordu. Odanın bir başında ben, bir başında İsmet bir aşağı bir yukarı yürüyüp duruyorduk. Bu bölgeyi almamın şart olduğunu, başka hiçbir şeye yanaşmayacağımı söyledim. İsmet Paşa'da kabul edemeyeceğini söyledi. Bu esnada odanın karşı köşesine kadar

¹⁴ Hüsnü Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları*, II, İstanbul, 1975, s.s.314–316.

¹⁵ İsmet İnönü, *Hatıralar*, II, s.38.

gitimişti. Birden “j’accepte” (kabul ediyorum) dedi. Hayatımda hiç bu kadar hayret etmemiştim. Bunu hiç bekleliyordum doğrusu.”¹⁶

8 Ekim’de İtilaf Devletleri Yunan askeri birliklerinin çekilmesi konusunda Türk isteğini kabul ettiler ve 9 Ekimde Mudanya Konferansı çalışmaları yeniden başladı. 11 Ekim’de antlaşma, İtilaf güçlerinin ve Türkiye'nin tam yetkili temsilcilerince, üç gün sonra da Yunan temsilcisince imzalandı. 15 Ekim 1922’de antlaşma yürürlüğe girdi. Bir Amerikalı gazetecinin yazdığı gibi “Hiçbir vakit Avrupa'nın Asya karşısında bu kadar hacaletaver bir teslimiyeti vaki olmamış” ve “dâhilinde iktisadi keşmekeş devam ediyordu. Hariçte Stuartların uzak devirlerinden beri İngiliz prestiji hiçbir vakit bu kadar aşağı düşmemişti.”¹⁷

Günlerdir adeta nefeslerini tutmuş barış müzakerelerini izleyen Mudanya halkı inanılmaz bir heyecan içindeydi. Sabahın çok erken saatlerinden itibaren insanlar sokaklara döküldüler. Antlaşmanın imzalandığı o tarihi ana şahitlik etmek, işgalin acılarını sarıp coşkuya çevirmek istiyorlardı. Bandonun çaldığı marşlar halkın coşkusu daha da arttırıyordu.¹⁸ Konferans salonundan hava almak için çıkan General Harrington’un bile bandodan bizzat bazı marşları çalmasını istediği gözleniyordu.¹⁹

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalanacağı salonda İsmet Paşa'nın karşısında General Harrington, O'nun sağında General Mombelli, O'nun solunda General Charpy oturuyordu. İlk sözü General Harrington aldı. Yunan delegelerinin verdiği deklarasyonu okudu. Bunun üzerine İsmet Paşa, Yunan delegelerinin protokolü imzalamamasının protokole ne ölçüde geçerlilik getireceğini sordu. General, Paris’te üç müttefik devletin onayının olduğunu, Yunanlıların da bir süre sonra kabul edeceğini bildirdi. Yapılan konuşmalardan sonra delegeler ellerine kalemleri aldılar. İsmet Paşa'nın kalem siyah mürekkepli idi. General Harrington 'un kullandığı kalem ise yeşil ve kırmızı mürekkepli idi. General Charpy ile General Mombelli'nin kalemleri ise kırmızı boyalı idi. Ülkelerini temsil eden dört delege, ilk önce protokolün nüshalarının her sayfasına isimlerinin ilk harfini işaretlediler. Saat 6.40'ta da imzalamaya başladılar. Konferans salonunda kalemlerin cızırtısı ile gazetecilerin gürültülerinden başka bir şey duyulmuyordu.²⁰

İmza töreninden sonra heyetler birbirlerini tebrik ettiler. Harrington, Asım Paşa'nın elini sıkarken, “Artık dost olalım, sulh yapalım ve savaşlar bitsin”, dedi. Asım Paşa da salonda bulunanların duyamayacağı bir sese tonu ile “-Bu sizin elinizdedir. Hakkı, adaleti, eşitliği kabul ettiğimiz gün bütün dünya rahata kavuşur. Biz sadece kendimizin değil, dünyadaki bütün mazlum milletlerin haysiyet ve istiklal kavgasını yaptık”²¹ dedi.

¹⁶ David Walder, *Çanakkale Olayı*, (Çev: M.Ali Kayabal), İstanbul, 1970, s.369 den nakleden İsmail Eyyüpoğlu, *a.g.t.*, s.244.

¹⁷ Yusuf Hikmet Bayur, *a.g.e.*, s.119.

¹⁸ A.Galip Tokça, *İki Mütareke Arasında Mudanya'nın Tarihi Hatıraları*, Tekinoğlu Mtb., İstanbul, 1959, s.28.

¹⁹ İsmail Eyyüpoğlu, *a.g.t.*, s.248.

²⁰ *Hakimiyet-i Milliyet*, 13 Ekim 1922'den aktaran, İsmail Eyyüpoğlu, *a.g.t.*, s.249.

²¹ Asım Gündüz, *Hatıralarım*, Kervan yay., İstanbul, 1973, s.200.

Mudanya Ateşkes Antlaşması sadece bir savaşı sonlandıran barış değildi. Asım Paşa'nın daha konferans salonunda Harrington'a ifade ettiği gibi mazlum milletlerin emperyalizme karşı direnişini şahlandıracak bir antiemperyalist mücadelenin hukuki zaferiydi. Mudanya Ateşkes Anlaşması, Lozan'da batıyı nasıl bir Türk delege heyetinin beklediğini de göstermesi açısından önemlidir.

Dönemi yaşayanların anılarında net bir şekilde önyargı ile başlayan batılı devlet temsilcilerinin görüşlerinin nasıl zaman içerisinde değiştiği ortaya çıkacaktır. Mustafa Kemal'in ne kadar ileri görüşlü bir lider olduğu ve çevresini ne kadar iyi tanıdığını da yine İsmet Paşa'yı seçmesi gösterecektir. Mudanya'da bir devletin temelleri diplomatik anlamda masada yeşerirken aynı zamanda bizi Lozan'da temsil edecek olan bir diplomatın da burada kendisini kanıtama fırsatı bulduğu görülecektir. İsmet Paşa, izlediği diplomasi ile Batılı devlet adamlarının kafasındaki Türk diplomatı fikrini değiştirirken büyük bir hayranlık uyandıracaktır. Anılarında açıkça bunu ifade edeceklerdir. Anılar bize resmi yazışmalar ve antlaşmaların arka planında insanların duygu dünyasını yansıtmaları açısından son derece önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk*, Yarım Elma yay., 2007.
- Bayur, Yusuf Hikmet, *Türkiye Devleti'nin Dış Siyaseti*, TTK yay., 2.baskı, Ankara, 1995.
- Cebesoy, Ali Fuat, *Siyasi Hatıralar*, C. II (Lozan'dan Cumhuriyet'e), Temel yay., İstanbul, 2002.
- "Enver Ziya Karal'ın İsmet İnönü'nün 1.Ölüm Yıldönümü Anma Töreni Konuşması", *Bellekten*, S.153 (Ocak 1975'ten ayrı basım), Ankara, 1975.
- Eyyüpoğlu, İsmail, "*Mudanya Müttarekesi (Yapılan Teklifler, Görüşmeler Alınan Kararlar)*", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniv. AİİTE, Erzurum, 1998.
- Gündüz, Asım, *Hatıralarım*, Kervan yay., İstanbul, 1973.
- Himmetoğlu, Hüsnü, *Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları*, II, İstanbul, 1975.
- İnönü, İsmet, *Hatıralar*, II, (yay., haz. Sebahattin Selek), Bilgi yay., Ankara, 1987.
- Karacan, Ali Naci, *Lozan*, Milliyet yay., İstanbul, 1971.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Vatan Yolunda*, İletişim yay., İstanbul, 1999.
- Söylemezoğlu, Galip Kemali, "Yok Edilmek İstenen Millet", *Cumhuriyet Aydınlanma Dizisi*, İstanbul, 2001.
- Şamsutdinov, A. M., *Mondrostan Lozan'a Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı Tarihi 1918–1923*, Çev. Ataol Behramoğlu, Doğan Kitap, 2.baskı, 1999.
- Tengirşek, Yusuf Kemal, *Vatan Hizmetinde*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara, 1981.
- Tokça, A. Galip, *İki Müttareke Arasında Mudanya'nın Tarihi Hatıraları*, İstanbul, 1959.